

*Інна Шилінська
Наталія Батрин
(м. Тернопіль)*

УДК 81'255:81'42

**ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ І
ПЕРЕКЛАДУ У СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ГАЛУЗІ ЗНАНЬ
«ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ»**

Стаття присвячена проблемі формування компетентності інтерпретації і перекладу студентів спеціальностей галузі знань «Інформаційні технології» під час вивчення іноземної мови. Проаналізовано сучасні підходи до визначення професійної перекладацької компетентності та основні моделі перекладу: денотативну, трансформаційну і комунікативну. Виокремлено основні структурні компоненти компетентності інтерпретації і перекладу майбутніх ІТ-фахівців, а саме: предметну, мовну, технологічну і лінгвосоціопсихологічну компетенції, розкрито їх сутнісний зміст, що передбачає знання предметної сфери та термінології галузі, уміння і навички використовувати різноманітні лексико-семантичні трансформації, пізнавально-комунікативні уміння, фонові знання, інтелектуально-мисленнєву і сенсорно-інтуїтивну активність, володіння алгоритмом смислоутворення та готовність до адекватної інтерпретації смислової інформації тексту оригіналу.

Ключові слова: компетентність, інтерпретація, переклад, смисл, ІТ-фахівці.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку науки і техніки в Україні характеризується збільшенням кількості міжнародних контактів наукової спільноти і фахівців із зарубіжними колегами і партнерами. У цьому контексті виникає необхідність обміну результатами наукових досліджень,

встановлення смислового контакту у процесі іншомовної комунікативної діяльності та під час підписання угод і контрактів про співпрацю.

Згідно з вимогами, які висуває сьогодні система вищої освіти до професійної підготовки майбутніх ІТ-фахівців, вони повинні оволодіти низкою компетентностей, з-поміж яких виокремлюють здатність ефективно спілкуватись іноземною мовою у різноманітних ситуаціях професійної та соціальної реальності, володіння навичками аналітичного опрацювання іншомовних джерел для одержання інформації, потрібної для розв'язання певних завдань професійно-виробничої діяльності. Однак, відсутність систематизованих знань про способи та прийоми процесу перекладу, лексичні, граматичні та стилістичні особливості перекладу призводить до низки труднощів під час інтерпретації та трансляції змісту текстів науково-технічної літератури.

Отже, формування компетентності інтерпретації і перекладу у студентів спеціальностей галузі знань «Інформаційні технології» під час вивчення іноземної мови є одним із актуальних завдань цієї дисципліни і спрямовано на розвиток ІТ-фахівця як мовної особистості, здатної успішно виконувати функції майбутньої професійної діяльності, адекватно формувати і висловлювати свою думку та інтерпретувати смисл переданої іноземною мовою інформації.

Аналіз сучасних досліджень і публікацій. До питання формування перекладацької компетентності звертаються у своїх працях вітчизняні та зарубіжні вчені (Р. Белл, В. Комісаров, Л. Латишев, Р. Міньяр-Белоручев, К. Норд, М. Пресас, Л. Черноватий, О. Швейцер та ін.). Утім, аналіз наукової лінгвістичної і методичної літератури свідчить, що вчені по-різному підходять до визначення сутності перекладацької компетентності і змісту її структурних компонентів.

Оволодіння компетентністю інтерпретації і перекладу передбачає наявність низки компетенцій. Як слушно зауважує А. Хуторської компетентність полягає у «володінні людиною відповідною компетенцією,

яка включає її особисте ставлення до цієї компетенції й предмету діяльності» [8, с. 60].

Професійну перекладацьку компетентність Л. Латишев розглядає як сукупність знань, умінь і здібностей, що дають можливість перекладачеві успішно вирішувати професійні завдання [5, с. 12]. До базової складової перекладацької компетентності учений відносить концептуальний (сукупність знань про сутність і специфіку перекладу) і технологічний (сукупність перекладацьких умінь) компоненти, тоді як прагматична складова охоплює специфічний (володіння способами перекладу) і спеціальний (тематика і стилістичний жанр) компоненти.

В. Комісаров у структурі перекладацької компетентності виокремлює мовну, комунікативну, текстотворчу і технічну складові та особистісні якості перекладача [3, с. 326].

На думку О. Швейцера, перекладацька компетентність – це здатність найбільш повною мірою розуміти зміст тексту оригіналу, що, у свою чергу, передбачає особливе перекладацьке володіння двома мовами, здатність до перекладацької інтерпретації вихідного тексту, володіння технологією перекладу, знання мовних норм і правил перекладу, знання стильових і жанрових норм, фонові знання, творчі здібності до перекладу [9, с. 28].

Р. Белл розглядає перекладацьку компетентність як комплекс, до складу якого входять наступні компоненти: знання мови перекладу і мови з якої здійснюється переклад, знання предметної сфери перекладу, контрастивні знання і вміння кодування/декодування (комунікативна компетенція). Крім того, учений зазначає, що перекладацька компетентність передбачає володіння граматичними, соціолінгвістичними, дискурсивними і стратегічними навичками [10].

Сказаним зумовлена доцільність визначення сутнісного змісту компетентності інтерпретації і перекладу, зокрема **метою статті** постане виокремлення структурних компонентів компетентності інтерпретації і перекладу студентів спеціальностей галузі знань «Інформаційні технології».

Основним завданням дослідження є обґрунтування змістового наповнення визначених компонентів означеної компетентності.

Труднощі щодо однозначного трактування терміну «перекладацька компетентність» зумовлені передусім складною полісемантичною природою самого терміну «переклад», який розглядається науковцями як вид діяльності чи процес вираження значення слова, речення, тексту мови оригіналу засобами іншої мови. Також неоднозначним є і термін «інтерпретація», який часто використовують як синонім терміна «переклад», коли мова йде про спосіб представлення перекладу в усній формі [4, с.10].

Знання іноземної мови є, звичайно, основною умовою якісного перекладу але не єдиною, оскільки переклад як вид мовленнєво-мисленнєвої діяльності людини здійснюється за допомогою мовленнєвого механізму, який передбачає процеси осмислення, випереджувального відображення та смислоутворення [2, с. 83]. Отже, якісний переклад та інтерпретація можливі за умови володіння відповідною системою знань, умінь, навичок та особистісних якостей перекладача.

Завдання перекладача полягає у збереженні смислу вихідного тексту під час його перекодування мовою перекладу. Процес перекладу залежить не лише від мовної здатності людини, а й від її інтелекту, мислення, знання мовних норм мови перекладу й оригіналу. Отже, будь-який переклад є суб'єктивним баченням перекладача, свідченням його професійного та світоглядного розвитку.

У сучасному перекладознавстві виокремлюють три основні моделі перекладу – денотативну, трансформаційну і комунікативну [6]. *Трансформаційний підхід* розглядає переклад як процес трансформації об'єктів і структур однієї мови в об'єкти і структури іншої мови відповідно до визначених правил. Перетворення відбуваються на морфологічному, лексичному та синтаксичному рівні. На відміну від трансформаційного підходу, *денотативний підхід* передбачає такі етапи: сприйняття перекладачем повідомлення мовою оригіналу; формування мисленнєвого

концепту повідомлення у свідомості перекладача; інтерпретація перекладачем повідомлення засобами мови перекладу відповідно до визначеного раніше позначуваного і його значення. З позиції *комунікативного підходу*, переклад розглядається як процес відправлення і отримання інформації (повідомлення). При цьому перекладач виконує дві функції: він розкодує повідомлення мови оригіналу і передає його мовою перекладу, зрозумілою для реципієнта повідомлення.

Як зазначає І. Чаричанська переклад повинен забезпечувати рівнозначні можливості інтерпретації тексту оригіналу і перекладу. При цьому необхідною умовою адекватного перекладу є однакове співвідношення кількості і якості можливих інтерпретацій вихідного тексту і перекладу. Інтерпретація спотворюється, якщо перекладач наголошує на несуттєвій для розуміння певного тексту інформації, опускаючи більш значущу, або ж вводить інформацію, яка відсутня у тексті оригіналу, звужує чи розширює смисл тексту. У такому випадку перекладач створює псевдопереклад, пропонуючи свої думки, а не думки автора оригіналу [7, с. 63 – 64].

Така ситуація призводить до непорозуміння між учасниками комунікативної (текстової) діяльності, оскільки не спрацьовує механізм смислового контакту [1]. Натомість відбувається псевдоінтерпретація, під час якої не співпадають «фокуси» інтерпретації тексту оригіналу і перекладу. Встановлення смислового контакту, тобто адекватне передавання смислу тексту, можливо лише за умови співпадання «смислових фокусів» вихідного тексту і тексту перекладу.

Зважаючи на сказане, на основі аналізу низки теоретичних досліджень щодо змісту і структури перекладацької компетентності запропонуємо власне бачення сутнісного змісту структурних компонентів компетентності інтерпретації і перекладу майбутніх ІТ-фахівців.

У процесі перекладу текстів професійної тематики перекладач повинен точно визначити значення слова і підібрати відповідний еквівалент. Це можливо лише на основі знань предметної сфери та термінології галузі.

Адже, як відомо, навіть загальноживані слова під час функціонування у професійному мовленні можуть набувати специфічного значення. Найбільш яскравим прикладом у цьому відношенні є лексика ІТ-фахівців: *hardware* – (залізні вироби) – апаратне забезпечення; *wizard* – (чарівник) – експерт, майстер, допоміжна функція, що виводить підказки; *widow* – (удова) – всячий рядок; *hotlink* – (гаряча лінія) – синхронізація даних; *buzz* – (гудіти, дзижчати) – несправність комп'ютера; *handshaking* – (рукостискання) – обмін із квитиванням, підтвердження зв'язку; *bus* – (автобус) – шина, група провідників на системній платі.

Реальність професійно-мовленнєвого середовища сучасного ІТ-фахівця сьогодні визначається темпами розвитку високих технологій, що призводить до виникнення нових понять і процесів та відповідно нових термінологічних утворень для їх позначення. Отож, виокремлюємо предметну і мовну компетенції у складі компетентності інтерпретації і перекладу майбутніх ІТ-фахівців.

Будь-який процес діяльності передбачає певний алгоритм дій, тобто для того, щоб виконувати певні дії, потрібно знати як це робити, володіти відповідними методами і прийомами. Для успішного здійснення перекладу науково-технічних текстів важливо найбільш точно передати їх сутнісний зміст. Для цього студенти повинні знати основні прийоми і способи перекладу та застосовувати їх на практиці. Оскільки до складу науково-технічної лексики входить достатньо велика кількість термінів, які не мають точного еквіваленту у мові перекладу (*force feedback glove, thick Ethernet, ZigBee etc.*) то для адекватного розуміння їх смислу у певному контексті використовуються різноманітні лексико-семантичні трансформації: антонімічний чи описовий переклад, контекстуальна заміна, компресія, декомпресія, конкретизація, генералізація значення. Уміння і навички використовувати ці прийоми під час письмового чи усного перекладу є запорукою успішної інтерпретації фахового тексту і становлять технологічну

компетенцію компетентності інтерпретації і перекладу майбутніх ІТ-фахівців.

З позиції семіосоціопсихологічного підходу (Т. Дрідзе) «ефект діалогу» або смисловий контакт у процесі текстової діяльності можливий лише на основі ідентифікації (самоототожнення) суб'єкта текстової діяльності з проблемною ситуацією інших суб'єктів. Отже, ефективність перекладацької діяльності обумовлюється не лише особливостями цієї діяльності, а і семіосоціопсихологічними особливостями самого перекладача. До таких особливостей відносимо рівень пізнавально-комунікативних умінь, фонових знань, інтелектуально-мисленнєвої і сенсорно-інтуїтивної активності та готовності до адекватної інтерпретації смислової інформації тексту оригіналу. Отож, виокремлюємо *лінгвосоціопсихологічну компетенцію* у структурі компетентності інтерпретації і перекладу майбутніх ІТ-фахівців. Застосування означених умінь у професійній діяльності ІТ-фахівців сприятиме адекватному тлумаченню тексту оригіналу, пошуку смислу висловлювання, який зумовлений соціокультурним чи професійним середовищем, а також ідентифікацією застосованих у тексті мовних одиниць.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Сформованість компетентності інтерпретації і перекладу студентів спеціальностей галузі знань «Інформаційні технології» передбачає володіння предметною, мовною, технологічною і лінгвосоціопсихологічною компетенціями і свідчить про рівень їх професійної підготовки та особистісного розвитку. Під час перекладу та інтерпретації іншомовної літератури відбувається формування мовної особистості фахівця, здатної до успішного виконання функцій професійної реальності.

Тому, наступним етапом нашого дослідження постане пошук відповідних методів, форм і засобів формування компетентності інтерпретації і перекладу студентів спеціальностей галузі знань «Інформаційні технології» на заняттях з іноземної мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дридзе Т. М. Текстовая деятельность в структуре социальной коммуникации: проблемы семиосоциопсихологии / Т. М. Дридзе ; [отв. ред. И. Т. Левыкин]. – М. : Наука, 1984. – 268 с.
2. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам в школе / И.А.Зимняя. – М. : Просвещение, 1991. – 222 с.
3. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение / В. Н. Комиссаров. – М. : Издательство "ЭТС", 2001. – 424 с.
4. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : Підручник./ І. В. Корунець. – Вінниця: Нова Книга, 2003 – 448 с.
5. Латышев Л. К. Технология перевода: Учеб. пособие для студ. лингв. вузов и фак-в. – 2-е изд., перераб. И доп. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. – 320 с.
6. Мірам Г. Алгоритми перекладу: Вступ. курс з формалізації перекладу (англ. мовою) / За ред. М. Даймонда. – К. : Твім інтер, 1998. – 176 с.
7. Чарычанская И. В. К вопросу о переводческой интерпретации / И. В. Чарычанская // Язык, коммуникация и социальная среда. – 2004. – Вып. 3. – С. 63–71.
8. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58 – 64.
9. Швейцер А.Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты. – М.: Наука, 1988. – 215 с.
10. Bell R. T. Translation and Translating. L.: Longman, 1991. – 298 p.
Presas M. Investigating Translation. : Selected papers from the 4th International Congress on Translation, Barcelona, 1998. – 294 p

Shylinska I.

The article deals with the problem of interpreting and translation competence formation of the students, mastering different IT specialties. Modern

approaches to the determination of professional translator's competence have been highlighted as well as the basic models of translation: denotative, transformative and communicative. The main structural components of interpreting and translation competence of future IT-specialists (subject, language, technological and linguistic and socio-psychological) have been defined. Their essence, encompassing knowledge of the subject area and its terminology, skills and abilities to apply various lexical and semantic transformations, cognitive and communicative skills, background knowledge, intellectual and sensory-intuitive activity, skills of sense formation algorithm and willingness to the adequate semantic interpretation of the source language text, was revealed.

Key words: competence, interpretation, translation, sense, IT-specialists.

Шилинская И. Ф.

Статья посвящена проблеме формирования компетентности интерпретации и перевода студентов, обучающихся за специальностями отрасли «Информационные технологии». Проанализированы современные подходы к определению профессиональной переводческой компетентности и основные модели перевода: денотативная, трансформационная и коммуникативная. Выделены основные структурные компоненты компетентности интерпретации и перевода будущих ИТ-специалистов: предметная, речевая, технологическая и лингвосоциопсихологическая компетенции, раскрыто их значение, предполагающее знание предметной области и терминологии; умения и навыки использовать разные лексико-семантические трансформации; познавательные-коммуникативные умения; фоновые знания; интеллектуально-мыслительную и сенсорно-интуитивную деятельность; владение алгоритмом смыслоформирования и готовность к адекватной интерпретации смысловой информации текста.

Ключевые слова: компетенция, интерпретация, перевод, смысл, ИТ-специалисты.

